

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ANNELERİN GÖZÜNDEN KIZ ÇOCUĞU:
MERSİN İLİ ÖRNEĞİ**

Araş. Gör. Ecem ÇEBİ*

Meryem SARIKÖSE**

ÖZ

Bu çalışma, annelerin kız çocuklarını algılayışlarını toplumsal cinsiyet bağlamında konu edinmektedir. Araştırmada, annelerin kendi çocukluk deneyimlerine ait anlatılarına da yer verilerek kız çocuğu kimliği sorgulamaya açılmış, bu yolla kız çocuğu kimliğine ait izlere, kalıplaşmış rollere ve anlamlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerini çocuğa aktarmada önemli bir rolü olan annenin bakış açısının önemli olduğu düşünülerek araştırma yalnızca onların görüşleriyle sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu nitel çalışmanın verileri Mersin ilinde yaşayan 10 kadın ile yüz yüze görüşmeler aracılığıyla toplanmış olup betimsel analiz tekniği ile yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, kadınların kız çocuklarını duygusal kişiler olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Annelerin bir kısmı, kız çocuklarının duygusal olmalarına destek vererek onları “naif” ve “kırılgan” yetiştirmeye devam ederken, diğer kesim kız çocuklarının duygusal olduklarını ancak bunun kırılgan olmalarıyla eşdeğer olmadığını söylemiş ve toplumsal cinsiyet rollerinin üretimine karşı duruş sergilemiştir. Ayrıca, genel olarak anneler, kız çocuklarını bir hayat sigortası olarak görmüş ve onları bakım işlerinden sorumlu tutmuştur. Dolayısıyla annelerin gözünden kız çocukları, duygusal destek sağlayan, ev işlerine yardımcı olan, anlayışlı kişiler olarak tanımlanmıştır. Annelerin kendi kız çocukluğu deneyimlerine bakıldığında, benzer toplumsal cinsiyet kodlarına maruz kaldıkları görülmektedir. Her ne kadar anneler, kendi deneyimlerine oranla “yumuşamış” aktarımlar gerçekleştiriyor olsalar dahi, kendi öğrendiklerinin ve deneyimlerinin toplumsal cinsiyet üretiminde önemli bir yer tutmuş olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kız çocuğu, Çocukluk, Annelik, Kadın, Toplumsal cinsiyet

***DAUGHTERS FROM THE PERSPECTIVE OF THE MOTHERS IN THE CONTEXT OF
GENDER***

ABSTRACT

This study focuses on the 10 mothers' own childhood life, experiences, memories and their perception of their daughters in the context of gender. In the study, the identity of the daughter was opened to question, the traces of daughter identity and the stereotyped roles were tried to be reached. Considering that the opinions of the mother, who has an important role in transferring gender roles to the child are important, the study was limited to their opinions only. Also, the study data were collected through face-to-face interviews with 10 women living in Mersin province and interpreted with descriptive analysis method. Research findings showed that women see their children as an emotional individual. While some of the mothers continue to raise their daughters as 'naive' and 'fragile' by supporting them on being emotional, the others maintained a stance against gender production by saying that girls are emotional but this is not equivalent to being fragile. Besides, mothers in general see their daughters as a life insurance policy and bring them closer to care work. Thereby, daughters are defined as people

* Avrasya Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Fakültesi/ Gerontoloji Bölümü, ecemcebii@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-4379-837X

**Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/ Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi, meryemsarikosee@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-6428-184X

who provide emotional support, help housework, and be understanding. When looking at mothers' own childhood experiences, it is seen that they are exposed to similar gender codes. Even though mothers make 'softened' transmissions compared to their own experiences, it has been observed that their own learning and experiences have an important position in gender production.

Keywords: Daughter, Childhood, Motherhood, Woman, Gender

1. Giriş

Toplumsal yaşam, birden fazla kimliğe, role ve statüye yer açan karmaşık ilişkiler ağının var olduğu bir alandır. Roller ve kimlikler, bu karmaşık sistemin süreklilik gösterebilmesi göz önünde bulundurularak inşa edilmektedir. Annelik ve kız çocuğu kimliği de toplumsal cinsiyet rollerinin kadın olmaya biçtiği anlamın izlerini üzerinde taşıyan anlatılara karşılık gelerek bu inşanın ürünlerine dönüşmektedir. Toplumsal rol ve statülerin, biyolojik bedenin bir getirisi olarak gösterilmesinin karşısında yer alan toplumsal cinsiyet kavramı; annelik ve kız çocuğu kimliklerini açıklamak için kaynak kavram konumundadır. İnsan yaşamının önemli bir dönemi olan çocukluk, öğrenmeye en açık dönem olduğundan toplumsal cinsiyet rollerinin de aynı derecede öğrenildiği bir dönemdir. Kız çocukları da sıklıkla kadınlığı veya kadınlıklara ait örüntüleri bu dönemde, anneleriyle kurdukları etkileşim içerisinde öğrenmektedir.

Annenin kız çocuğuna cinsiyet rollerini aktaran yönü sorgulamaya açıldığında "kadın kimdir?" ve "kadını erkekten ayıran özellikler nelerdir?" sorularıyla karşılaşmaktadır. Bu soruların yanıtı, kadının doğurganlığına işaret ederek (Yazıcı 2016: 70) anneliklerine gönderme yapmaktadır. Kadının birincil rolünün annelik olarak belirlenmesi, çocuk ve kadın arasında koparılamaz bir bağ inşa etmektedir fakat anne-çocuk arasındaki ilişkide çocuğun cinsiyeti de önemlidir. Anne-oğul ilişkisinden ziyade anne-kız yakın bir bağ vardır (Suitor ve Pillemer 2006; Chodorow 2007: 123) ve bu farklılaşan bağ, toplumsal cinsiyetin inşasıyla birlikte okunabilir. Kadın olarak doğan iki beden (anne ve kız çocuğu), aynı toplumda ve benzer kültürel kodlar içerisinde yaşamaktadır. Aynı cinsiyete sahip olmanın getirdiği benzer durumlar, onları birbirine yakın konumlandırır. Annenin tecrübeleri, çocukluk hafızası, kızını yetiştirirken bir yol haritası olur ve bu harita, kendi annesinin uyguladıklarıyla benzerlik taşıyabileceği gibi ondan tamamen veya kısmen kopuşları içerebilir.

Anne-kız arasındaki yakın ilişki ve etkileşim, kız çocuğunun anlamının toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak ilk elden anne aracılığıyla aktarıldığının düşünülmesine sebep olmaktadır. Bu düşünce üzerinde durularak çalışmada, annelerin kız çocuklarını yetiştirme ve algılama biçimleri, kendi anneleriyle olan deneyimleri, yaşantıları ve çocukluk hatıraları ile birlikte incelenmiş; iç içe geçmiş bu durumun, toplumsal cinsiyet üretimindeki ve aktarımındaki görünüşü anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu konunun araştırılmasının sebebi, literatür incelendiğinde kız çocuğunu ele alan çalışmaların yok denecek kadar az olması ve anne-kız çocuğu ilişkiselliğinin toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmamış olmasıdır. Bu eksikliği gidermek adına kız çocuğu büyüten/büyütmüş 10 kadın katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Amaç gözetilerek annelerin söylemleri; kız çocuğunun anlamı, anne-kız ilişkisi ve beden denetimi başlıkları altında doğrudan alıntılar şekilde sunulmuş, betimsel analiz tekniği ile yorumlanmıştır. Araştırma bulgularına geçmeden önce kavramsal açıdan

toplumsal cinsiyet üretiminde kadınlık, annelik ve kız çocuğunun anlamlarına ilişkişel açıdan bakmak açıklayıcı olacaktır; çünkü bu üç kavram birbirine eklenerek durmaksızın çalışan makinenin dişlileri gibi birbirini destekler, döndürür ve dönüştürür.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Üretiminde Kadınlık, Annelik ve Kız Çocuğu İlişkiselliği

Bereket tanrıçası Demeter, kızı Persephone'nin Hades tarafından yer altına kaçırdığını duyduktan sonra toprağı kurutur. Tek bir ot bile büyümesini engeller, ta ki yeniden kızına kavuşuncaya kadar. Anne-kız ilişkişini betimleyen bu mitolojik anlatı, birçok yönden bugünkü ilişki türüyle benzerlik göstermektedir. Bu durumda Demeter ve Persephone arasındaki ilişkinin doğrudan cinsiyet kavramına gönderme yapmasının da payı vardır (Kerenyi 2012: 31). Diğer yandan anne-kız imgesini toplumsal cinsiyet rolleriyle ören bu mitolojik anlatı, ilişkiselliğın ne denli eski kurulduğunu da göstermektedir. Eski anlatıyı zemin yaptığımız bu satırlarda, ilişkiselliğın bütünlüğünü açıklamak için kadınlık, kız çocuğu ve annelik arasındaki rolün toplumsal cinsiyetle örtüşen yönlerini görmek gerekmektedir. Bu noktadan hareketle toplumsal cinsiyetin ne olduğunu ele almanın araştırma bulgularını yorumlama noktasında faydalı olacağı düşünölmektedir.

Toplumsal cinsiyet, toplumun kişinin biyolojik cinsiyeti üzerine inşa ettiğı rol ve sorumlulukları içeren geniş bir kavramdır. İnsanın cinsiyetinin toplumsal anlamı, doğum anından itibaren çeşitli renkler ve semboller aracılığıyla üretilir, şekillendirilir (Fine 2011: 238). Şekil verme işlemleri bedensel, zihinsel, duygusal olmak üzere tüm durumlara yayılım göstermektedir. Bir kadının bedensel görünüşü ve hareket alanı, düşünce şekli ve buna bağılı gelişen etkinlikleri, duyguları ve hangi duyguyu ne yönüyle deneyimleyeceği dahi toplum tarafından biyolojik cinsiyetine atfedilen anlamlara bağılanmıştır. Toplumsallaşma ile toplumsal pratiklere aşinalık kazanma yolunda olan kız çocuğu da bu rollere uyum sağlamak adına, toplumun belirlediğı annelik rolünü benimseyen kişi ile yakınlık kurarak kadın olmayı, kadınlık rollerini öğrenmeye başlar. Bu noktada durup üzerinde düşünölmeli gereken ilk durum "kadını çocuktan, özellikle kız çocuğundan koparılmaz kılan durumun kökü nedir?" sorusudur. Sorunun yanıtı ise kadınlık, annelik ve kız çocuğu kavramının birbiriyle keşişim kümesinde bulunabilir.

Kadının biyolojisine dayanan "kadın olunmaz, kadın doğulur" söylemi, Simon de Beauvoir tarafından "kadın doğulmaz, kadın olunur" şeklinde ters çevrilmiş ve beraberinde kadına eklenen annelik rolü, toplumsal değerlerle ilişkilendirilecek şekilde kırılmaya uğramıştır. İlerleyen dönemde ise anneliğı çağrıştıran tekil "kadın" çatısı, "kadınlıklar" yelpazesine evrilmiş, farklı rollere gönderme yapar hale gelmiştir (Kandiyoti 2013: 18). Farklı roller parantezi, kadının cinselliğının doğurganlıktan ayrılmasıyla yakından ilişkilidir. Doğurganlığını kontrol edebilen kadınlar, çocuk doğurmamalarına ve anne olmamalarına rağmen kadın kimliklerini korumaya devam ettiklerini fark etmiştir. Bu durum, büyük oranda kadınların anne olma algılarını, biyolojik anlatıyı reddedip toplumsal anlatıyı destekleyecekleri şekilde dönüşüme uğratmıştır. Nitekim, kadınların doğuştan annelik duygusuna sahip olduğu öğretilen, ancak doğum yaptıktan sonra böyle bir duygunun kıyısından dahi geçmediğini gören kadınların yaşadığı büyük hayal kırıklığı bunun bir örneğidir (Badinter 2017: 17; Miller 2010; Selçuk 2015: 115). Hatta kutsanan anneliğın bugün kadınlar tarafından "gönüllü

çocuksuzluk” söylemiyle reddedildiği örnekler de vardır (Salman-Yıkılmış 2018). Bu görüşlere ve düşünelere rağmen, kadın olmayı anne olabilmekle eş tutan, çocuğun bakımından ve gelişiminden sorumlu kişinin kadın olarak görülmesi eskimiş bir düşünce biçimi değildir (Sever 2015; Timurturkhan 2019).

Yukarıda bahsedilen durumlardan ötürü kadına eklenen annelik kimliği, kız çocuğunun da kadın tarafından yetiştirilmesini, toplumsal cinsiyet rollerinin aktarılmasını veya bu rollere karşı durulmasını kapsamaktadır. Bilindiği üzere rollere karşı duruşun öğretilmesi, annelik rolünün değişmez olduğunu destekleyen biyolojik ve kültürel indirgemecilikte kabul görmemektedir. Oysa Judith Butler (2018: 53), kadın kimliğinin hem biyolojinin hem de kültürün dayatmasıyla oluşturulamayacağını tartışırken, bu rollere karşı duruşların olabileceğinin kapısını aralamaktadır. Fakat bu aralığa rağmen, karşı duruşu gerçekleştirebilen kadın sayısının oldukça az olduğu belirtilmelidir. Ataerkil sistemde yetişen kadın, kültürel kodlara maruz kalarak onları özümlediğinde “ideal kadınlar” büyötmek için kız çocuklarına bu rolleri istemli/istemli/istemli aktarmaktadır. Bu sistemin desteklediği kadınlık rollerini içselleştirmiş olanlar, “ahlaklı kadın zihni ve bedeni” yetiştirecek şekilde ebeveynlik sorumluluğu almaktadır (Civelek 2013: 98). Görüldüğü üzere, ebeveynlik rolü ve anlayışı çocuğun kimliğine etki eden önemli bir unsurdur. Çocuğun kim tarafından yetiştirildiği, hangi dönemde nasıl adlandırıldığı bu bağlamda önem kazanmaktadır.

Modern öncesi dönem hem kadınların evlilik anlayışları açısından hem de çocuğa verdikleri anlam itibariyle farklı bir yaşantıyı içermektedir. Çocuk yetiştirme tarzları çocuk kimliğini etkileyen bir unsur olarak ele alındığında; aşk söyleminin olmadığı geleneksel evliliklerde çocuğun ailenin doğal üyesi olduğu görölmektedir. Eşler arasındaki duygusal bağı oluşturmaktan ziyade anne-çocuk bağına güçlendiren bu yaşam tarzı, anne-çocuk duygusal bağına üste taşır (Fişek 2018: 29). Fakat annenin çocuk ile kurulan bağı ve otoritesi, büyük oranda, çocuğu “güdüp” babanın otoritesine sokmaktan ibarettir (Çeler 2013: 169). Bu durum, çocuk bakımını ev içi işlere dahil eden ve kadını ev içi özel alanla sınırlı tutan endüstri devrimine kadar süreklilik göstermiştir. Endüstrileşmeyle beraber anne ve çocuğun aynı mekânda geçen zamanında artışlar yaşanmış olması, kadının ebeveynlik rolleri de artırmış ve dönüştürmüştür (Koçkar 2015: 209). Anne ve çocuk, yalnızca fiziksel bakım sınırına dahil olmamakta; eş zamanlı olarak aralarındaki duygusal bağ, konuşma ve çeşitli paylaşım araçlarıyla güçlenmektedir.

Ebeveynlerin, özellikle kadınların çocuk yetiştirme konusundaki dönüşümleri, yukarıdaki açıklamada da görüldüğü üzere, çocuğun ve çocukluğun toplumsal bir üretim olduğunu göstermektedir. Annelik (Badinter 2017; Chodorow 1999; Chodorow 2007) gibi, çocukluk ve kız çocukluğunun anlamı da toplumsal bir üretdir. Nitekim 1960'lara kadar incelemeye alınmayan çocukluğun anlamını tartışan Annales Ekölü üyesi P. Aries, çocuğun dönemden döneme farklı anlamlara sahip olduğunu ortaya koyarken bu noktaya temas etmektedir (Aritürk 2018). Bu durumun ilk durağı; insanlığa ait ilk resimlerde yatmaktadır. Bu resimlerde çocuklar, yetişkin yüzlerine ve bedenlerine sahip olacak şekilde yalnızca onlardan oransal olarak küçük çizilmiştir. Diğer bir anlatımla çocuk kavramı, “küçük insan”a karşılık gelmektedir ve bu betimleme çocukların yetişkinlerden farklı ihtiyaçları olduğunun fark edilmemiş olmasıyla ilişkilidir (Beck ve Beck-Gernsheim 2012: 249).

Çocuğun, küçük insan nitelişinin ardılı olarak Ortaçağ'da kötü ruh, günahkâr olarak betimlendiği görülmektedir. Günümüzde ise çocuk ve çocukluk kavramları olumsuz anlamlarından ve yetişkin olma halinden sıyrılmış haldedir. Bu değişimde çocuğun modernleşme ve ilerlemenin simgesi haline gelerek ulus devletlerin vazgeçilmez ve değerli parçası konumunda olması önemli rol oynar (Karadoğan 2019; Özyurt 2016: 155; Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2009). Modernleşme ile birlikte çocuğun gelişimi kaderden sıyrılıp insanın denetimine geçmiştir (Beck ve Beck-Gernsheim 2012: 251). Ancak geçmişten günümüze çocukluk kavramında devamlılık gösteren sabit durum, toplumsal cinsiyet rollerinin varlığıdır. 17. ve 18. yüzyılda en büyük erkek çocuk babanın mirasçısı konumundayken kız çocuk, ekonomik yükten başka bir şey olarak görülmemektedir (Çeler 2013: 171). Bu sebeple kız çocukları ev işleriyle ilişkili olacak şekilde çalıştırılmış ve/veya erken yaşta evlendirilerek “yük olma sorunu” giderilmeye çalışılmıştır.

Bu düşünüşün dönüşmesinde çocuk merkezli bir dünya yaratan modernitenin önemli bir rolü vardır. Çünkü modern zamanlar, ebeveynlerin özellikle de annenin aktif “sevgi” verme rolünü gerekli kılmıştır (Beck ve Beck-Gernsheim 2012: 253, 263). Bu anlamda annelik ve babalık rolleri, giderek önem kazanmış ve yeni ebeveynlik rolleri arayışına gidilmiştir (Beck ve Beck-Gernsheim 2012: 12). Bu durum ise çocuğu daha iyi tanımakla ilgilidir. Çocuklarının farkında olduğunu düşünen anne ve babalar bugün, kız çocukları ve oğlan çocukları arasında ayrıma giderek davranışlarını farklılaştırmaktadır. Erkek çocuklar zihinsel işlerde başarılı olmak için teşvik edilirken, kız çocuklarına daha fazla şefkat gösterilmektedir. Bahsi geçen eşitsizliği gidermenin en önemli kanalı ise annenin sosyal algı düzeyine bağlanmıştır (Hortaçsu 2012: 84, 89). Anne ne kadar bilinçli ve ilgili olursa, kız çocuğunun dezavantajlı durumu da o denli azalacaktır. Ancak bu satırlarda babanın adına yer verilmemektedir. Bu düşünüşte kız çocuğunu yetiştirmek, anneye, kadına verilmiş bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerini aktaracak olan da ilk elden anne olarak görülmektedir.

Modern dönemin sınırları içinde, anneliğin kız çocuğuna toplumsal cinsiyet kodlarını aktarma rolünü diğer elden, yaşanan dijitalleşme ile açıklanabilir. Dijitalleşmenin hakim olduğu dönemde kız çocukları toplumsal cinsiyet kodlarına uygun şekilde giydirilmekte ve bir obje olarak dijital platformlar aracılığıyla sunulmaktadır. Kız çocuğunun sunulma, görselleştirilme işlemi ise ebeveyni, genellikle de annesi tarafından yapılmaktadır (Güzel 2019). Böylece kadınlığa eklenen beden imajı, kız çocuğunda da varlığını korumaya devam etmektedir. Anneler, kız çocuğunun bedenine en yakın kimseler olduğundan kız çocukluğunun anlamını kimi zaman beden denetimi ile sabitlemektedir. Sözü geçen sabitleme işlevi, kız çocuğunun annenin bakışı doğrultusunda anlam kazanmasına ilişkin anlamlandırıcı bir örnektir. Annenin kız çocuğunu tanımlama rolü, fiziksel yakınlığın dışında kızın anneye duygularını perdelemekten aktarabilmesiyle ilişkilendirilebilir (Fişek 2018: 37). Aynı şekilde kız çocuğu da annenin kadınlık rolünü dönüştürebilir ve/veya farklılaştırabilir. Görüldüğü üzere, kadınlık, annelik ve kız çocuğu kavramları birbirinden ayrılamaz biçimde birbirlerini üretmekte ve toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirmektedir. Ancak güçlü üretimin yanında toplumsal cinsiyet rollerinden sıyrılmış veya sıyrılmaya çalışan anneler, kız çocuğunu koruyan zaman zaman toplumsal cinsiyet rollerine uymayan tavırlarının üstünü örten, “aykırı” durumlara destek veren kişiler olabilmektedir. Annenin

kız çocuğunu ataerkil sistemde erkek ile daha “eşit” bir konuma taşıma çabası dönüşüm açısından önemli bir göstergedir.

2. Yöntem

Mersin ilinde yaşayan ve kız çocuğu olan kadınların, kız çocuk algısını konu edinen bu çalışmada saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Bir durumu anlamayı, keşfetmeyi merkeze koyan yorumsamacı paradigma, nitel araştırmaları önelemektedir. Kadınlara ait görülen toplumsal cinsiyet rollerini kız çocuklarıyla paylaşan annelerin, kız çocuğu algısını araştırmaya açan bu çalışma keşfi içermesi sebebiyle nitel araştırma ile tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar, algıları incelemeyi sağladığı için (Yıldırım ve Şimşek 2013: 46) bu araştırma tasarısını oluşturmuştur.

Araştırmanın veri toplama tekniği ise görüşme olarak belirlenmiştir ve görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formlarındaki sorularla sınırlı olacak şekilde Ekim-2020 ve Ocak-2021 tarihleri arasında yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, araştırmacının araştırma amacından uzak verilerde kaybolmamasını sağlarken diğer taraftan katılımcı için de sınırlar çizerek yoğun anlatılarda boğulmamasına yaramıştır. Ayrıca formun yapılandırılmış olmaması, kişinin özgün deneyimlerini anlama noktasında da nitel araştırmalarda oldukça elverişlidir (Yıldırım ve Şimşek 2013; Büyüköztürk vd. 2017: 159). Bu sebepler göz önünde bulundurularak görüşme formu; demografik bilgiler, kız çocuğunun algılanışı, anne-kız ilişkisi ve beden denetimi olmak üzere dört ana başlığa bölünmüş ve bunlar altında ilgili sorulara yer verilmiştir. Çalışmanın araştırma sorusu “Kız çocuğu büyütmiş/büyütmekte olan kadınların kız çocukluk algıları nasıldır?” olmuştur. Araştırmaya ait alt sorular ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Kadınların, çocukluk dönemindeki deneyimleri, kız çocuklarını yetiştirirken etkili olmakta mıdır?
2. Kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerini ne derecede içselleştirmiş ve bu rolleri kız çocuklarına nasıl aktarmaktadır/aktarmakta mıdır?

Alınan tüm cevaplar, temel olarak bu sorulara cevap verecek şekilde sunulmuştur. Bu sorulara yanıt aranırken 10 kadın katılımcının deneyimleri, ifadeleri yol gösterici olmuştur. Araştırma verileri doğrudan alıntılarını vermeyi sağlayan betimsel analiz (Yıldırım ve Şimşek 2013: 256) ile yorumlanmıştır. Katılımcıların seçilmesi ise rastgele örneklem yöntemiyle gerçekleşmiştir. Örnekleme dahil edilen bu kişilerin kadın olması, kız çocuk büyütmiş/büyütüyor olması ve Mersin’de yaşıyor olması dışında herhangi sınırlandırıcı bir unsur olmamıştır¹.

3. Bulgular

3.1 Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan 10 kadın katılımcının yaş, medeni durum, meslek, ekonomik durum, çocuk sayıları ve kız çocuğunun yaş bilgileri Tablo-1’de sunulmuştur:

¹ Bu çalışmanın Mersin ili ile sınırlandırılmasının sebebi, ilin hem tarım hem de turizm kenti olmasından ötürü geleneksel ve modern yaşam tarzlarını bir arada barındırıyor olmasıdır. Bu sayede örneklem çeşitliliği büyük oranda sağlanmıştır.

Kod	Yaş	Medeni Durum	Eğitim	Meslek	Ekonomik Durum	Çocuk Sayısı		Kız Çocuğunun Yaşı/Yaşları
						Kız	Erkek	
K1	46	Evli	İlkokul	Ev kadını	Orta	2	-	20, 24
K2	38	Evli	Üniversite	Öğretmen	İyi	1	-	8
K3	47	Evli	Üniversite	Öğretmen	Orta	3	1	18, 24, 26
K4	40	Evli	Lise	Ev kadını	Orta	2	1	21, 25
K5	42	Evli	Üniversite	Eczacı	İyi	1	2	14
K6	40	Evli Değil	Lise	Özel Sektör	Orta	4	-	14, 16, 20, 24
K7	38	Evli	Lise	Aktar	Orta	2	-	5, 20
K8	46	Evli Değil	Lise	Çiftçi	Orta	4	-	6, 20, 21, 25
K9	42	Evli	İlkokul	Ev kadını	İyi	2	1	15, 20
K10	38	Evli	İlkokul	Ev kadını	Orta	1	2	21

Tablo-1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcıların sekizi evli, iki katılımcı ise evli değildir. Yaş faktörüne bakıldığında ise katılımcıların kendi yaşları 38 ile 47 arasında değişirken kızlarının yaşları 8 ile 26 arasında farklılaştığı görülür. Kadınların ev dışı çalışma/çalışmama durumları incelendiğinde **K2, K3, K5, K6, K7** ve **K8**'in ev dışında çalışmalarına zemin hazırlayan mesleklerinin olduğu görülürken; **K1, K4, K9** ve **K10**'un ev dışı bir işte çalışmadığı görülmektedir. **K2, K5** ve **K9** ekonomik durumlarını iyi olarak değerlendirirken **K4, K6, K7, K8** ve **K10** orta gelir grubunda olduklarını ifade etmiştir.

3.2. Kız Çocuğunun Tanımı

Çocuk, farklı dönemlerde farklı anlamlar taşırken kız çocuğunun anlamı da benzer biçimde farklı anlatılara ve deneyimlere karşılık gelmektedir. Geleneksel rollerin hakim olduğu topluluklarda ve kırsal bölgelerde kız çocuğu çoğunlukla gelecekte ebeveynlerinin bakımını sağlayacak kişi olarak görülmektedir (Bates 2009: 320-321). Bu durum kız çocuğunun bakım, şefkat, ilgi gösterme ile ilgi olan kavramlara yakın olmasını anlatır. Nitekim çalışmada çoğu anne, kız çocuklarının duygu yönüne vurgu yaparak bu anlama işaret etmiştir:

Tablo-2: Kız Çocuğunun Duygulara Karşılık Gelen Anlamı

K2 , 38, Öğretmen	Sempatiklik, duygu farkındalığı, empati kurabiliyorlar ve erkek çocuklarına göre daha sakinler bence.
K4 , 40, Ev kadını	Kız çocuğu denilince aklıma sevimsilik ve akıllılık geliyor. Erkek çocuklarına göre daha sevimli olduklarını düşünüyorum. Kız çocukları her zaman kendilerini daha fazla sevdireyorlar.

K7 , 38, Aktar	Kız çocuğu denilince aklıma sevgi , merhamet gibi kelimeler geliyor.
K8 , 46, Çiftçi	Hayırlı evlat demek. Gelecek demek. Güven demek. Sevgi demek, mutluluk ve muhabbet demek. Çok fazla güzel kavramı kapsıyor. Aklıma huzur geliyor. Kız çocuğun olması herhalde dünyanın en güzel duygusudur. Erkek çocuğu gibi değildir. Sürekli her konuda annenin yanındadır
K6 , 40, Özel Sektör	Kız çocuğu denilince akla ilk gelen evin bereketidir. Şefkattir , sevgidir .
K10 , 38, Ev kadını	Can yoldaşı... Bakım konusunda mesela bir güvencedir yaşlılıkta. Gençken de ev işlerinde güvencedir. Bulaşığı sen yıkarsın o durular mesela, en basitinden. Veyahut da çıkıp kol kola gezersin, yanında bir güvencedir. Babam da öyle derdi, benim sigortam beş kızım derdi. Bu yüzden evet ya, kızlar birer güvencedir.

Toplumsal cinsiyete bağlı tanımlar, ikicilik anlayışı merkezinde oluşmaktadır. İkicilik, bir şeyin diğeri karşısında konumlandırıldığı ve birinin ötekinden daha değerli görüldüğü sistemi meydana getirmektedir. İkicilik mekanizmasında kadın, erkeğin karşısında konumlanmakta ve bu kümeleniş üzerinden; düşünce, akıl erkeğin alanına, his, duygular ve beden kadına ayrılan alana dahil edilir (Calhoun 2001: 51-52). Katılımcılar, bu ikicilik mekanizmasının düşünüş biçimine sadık kalarak kız çocuklarını oğlan çocuklarıyla kıyaslamış; kadınların daha cana yakın ve sakin, akıllı olduğunu anlatmış, erkeklerin ise daha hareketli, daha az duygu dolu olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda kız çocukları, anneye destek olan, yaşam boyu annesiyle bir arada olacak kişi olarak görülmektedir. Bu durum **K10** tarafından kadın için bir güvence olarak görülmüş, kız çocuğu gelecek için bir sigorta veya yaşam garantisi olarak anlatılmıştır. Ayrıca kız çocuğuna ilişen anlamların anneye eklenmiş olması da bir başka durumu sergilemektedir. 42 yaşında iki kız çocuk annesi **K9**'un "Benim için kız çocuğu bir yoldaş demek, sağ kolum. Hani başıma bir şey gelse evi çekip çevirebilecek bir kişi olarak var" demesi bu durumu daha net ortaya koymaktadır. Sözü edilen bu anlamların varlığının farkında olan **K5** ise kız çocuğunun ona çağrıştırdığı anlamı şu şekilde ifade etmektedir:

"Sanki "sen bir kız çocuğusun." Şöyle yapma, böyle yapma cümleleri aklıma geliyor. Erkek çocuğuna, erkek çocuğu demiyoruz mesela, erkek diyoruz, paşam maşam. Kıza gelince hep aynı cümle "sen bir kız çocuğusun." Sanki acınılacak bir şeymiş gibi. Korunması gereken bir şeymiş gibi. Bana bu duyguları çağrıştırıyor" (**K5**, 42, Eczacı).

K5'in toplumsal cinsiyet rollerinin kız çocukları üzerinde yarattığı baskıyı anlattığı bu cümleler, kız çocuklarının daha kırılğan ve korunmaya muhtaç görüldükleri düşüncesini eleştirmektedir. O da kız çocukları ve erkek çocukları arasında bir çizgi çekmiş ve rollerin farklılaştığını vurgulamıştır. Ona göre toplumsal yaşamda erkek

çocuklar özgür ve denetimin en az olduğu alanda yaşarken, kız çocuklar denetlenen, narin, korunması gereken kişiler olarak görülmektedir.

3.2.1. Kız Çocuğu Büyütürken “İhmal Edilenlere” Bakış

Postman (1995), çocukların insan ömrünün elvermediği dönemlere gönderdiği canlı mesajlar olduğunu belirtirken onların hafıza aktarımı yapan yönüne gönderme yapmaktadır. Ayrıca çocuklar, ebeveynler için kendi geçmişlerini hatırlama ve yeni bir gelecek inşa etme anlamlarına da sahip olmaktadır. Bu anlama uygun olarak kimi zaman anne için kız çocuğu, kendi geçmişine bakmanın ve bazen onu telafi edebilmenin yolu olarak görülebilmektedir. Kendi yaşadıklarını kızına yaşatmak istemeyen annelerden **K7** durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“İçimde kalanlar neydi... Tatile gitmek, denize gitmek, istediğimi giymek, istediğin gibi davranmak, bir yere giderken kız çocuğu gibi şıkır şıkır giymek. Bunların hepsini iki kızıma da yaptım. Ama ben hiç yaşayamadım” (**K7**, 38, Aktar).

K7'nin yukarıdaki söyleminde de görüldüğü üzere anne, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kendi yaşayamadıklarını kızlarına sunmaya çalışırken, kız çocuklarını “şıkır şıkır” giymekle eşleştirerek toplumsal cinsiyet rollerini üretmeye devam eder. Kendi deneyimlerinde eksikliği fark eden bir diğer katılımcı ise **K5**'tir. **K5**, kızına “hayır” demeyi yeri geldiğinde sesini çıkarmasını, hakkını aramayı öğretmeye çalıştığını belirterek büyütürken yaşadığı bir sorunu dile getirir:

“Onu mutsuz eden bir olay ya da kişi varsa bunu muhatabına belirtmesi gerektiğini söylüyorum. Açık fikirli ol demeye çalışıyorum, sabırla ya da fedakârlıkla hiçbir şey yürümez [...] Yani içinde yaşadığı o duyguları kırmadan, dökmeden ifade edebilecek şekilde yetiştiriyorum çünkü bizde bu eksikti bence” (**K5**, 42, Eczacı).

K5'in “hakkına sahip çıksın vurgusu” görüşmeler esnasında “ayakları üzerinde dursun” anlatılarıyla devam etmiştir. “Bence senin korunmaya ihtiyacın var duygusunu hissetmemesi lazım” (**K5**, 42, Eczacı), cümlesinde de olduğu gibi kızını yetiştirirken “kendine yeten” ve/veya “kimseye muhtaç olmayan” bir birey yetiştirmeye çalıştığı görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi toplumsal yaşamda kız çocukları, güvence sağlayan, kırılğan ve muhtaç kişi olarak algılanmaktadır. Bu anlayışın karşısına geçmeye çalışan anneler, ev içi sorumlulukların onlara yüklenmesine ve kısıtlamaların yapılmasına destek vermezler. Kız çocuğu yetiştirilirken yapılan en büyük hatanın çocuğa yüklenen fazla sorumluluk ve roller olduğunu vurgulayan **K10**'un sözleri açıklayıcı olacaktır:

“Sen kızsın diye diye bütün görevleri ona yüklemek, onun sırtında bir ağırlık hissettirmek bence. Kızsın şunu da yaparsın, kızsın bunu da yaparsın diyerek her şeyi kızın üzerine yüklemek çok yanlış. Çevremde çok örnek var, erkek oturacak, kız hizmet edecek onlara. Bu çok yanlış bence” (**K10**, 38, Ev kadını).

K10 kız çocuklarının aldığı sorumlulukların yük olduğunu vurgularken diğer yandan toplumsal cinsiyet rollerini yineleyerek onların “narin” bedenlere sahip olduğunu ve bu nedenle kendilerine ağır işler yaptırılmaması gerektiğini belirtir “Kızlar ağır işleri yapamaz mesela. Güç gerektiren işleri yapmamalı çünkü vücut kaldıramayabilir” (**K10**, 38, Ev kadını). **K10**'un bu cümleleri doğrudan bedene gönderme yaparken, **K2** de bedene farklı yönüyle vurgu yapmaktadır. Ona göre kız çocuğu yetiştirilirken yapılan en büyük hata kendi ifadesiyle, “Fiziksel özelliklerinin aşırı derecede önemli olduğu” (**K2**,

38, Öğretmen) öğretisidir. **K8** de benzer şekilde kız çocuklarının davranışlarının, bedenlerinin kısıtlanmasının en büyük hata olduğunu söylemektedir:

“Sen kızsın bunu yapamazsın, oraya gidemezsin, onu giyemezsin gibi şeyler. Onun bastıra bastıra sırf kız olduğu için yapamayacağını söylemektir. Kızların yapamayacakları da hiçbir şey yok, her şeyi yapabilirler. Cinsiyetlerini öne sürerek hiçbir şeyden mahrum bırakılmamalıdır” (**K8**, 46, Çiftçi).

Bahsi geçen kısıtlayıcı durumların giderilme yolunun ise ebeveynlerin görevlerinden ve çocuğa karşı sorumluluklarından geçtiği düşünülmektedir. Görüşmeler esnasında, annelerin kız çocuklarının başarılı olması için bu kısıtlamaları aşmaları gerektiğini düşündükleri fark edilmiştir. Bunu vurgulayan annelerin neleri başarı olarak görüp görmediği ise ayrı bir soru işareti olduğundan, bu bulanıklığı yok etmek adına katılımcılara kız çocuğunun en büyük başarısının ne olduğu sorulmuştur. Duygularını ifade etmeyi, yeri geldiğinde hayır demeyi kızına öğretmeye çalışan **K5**, mutluluğun en büyük başarı olduğunu belirtmektedir:

“Birkaç yıl önce, çok sorun yaşadığım bir dönemdi ve güçlü kadın olmak değil, mutlu kadın olmak istiyordum demiştim. Herkes çok güçlü olduğumu söylüyor, evet güçlüyüm. Ama ben mutlu oldum mu gerçekten? Kaç yıldır bunu düşünüyorum. Güçlüyüm de mutluluğum nerede? Son 5-6 yıldır çok fedakâr olduğumun farkına vardım. Kendimi mutlu etmek için ne yapacağımı da çözemiyorum, daha bilmiyorum. Yani kısacası, mutluyusan başarmışsın demektir” (**K5**, 42, Eczacı).

Mutluluk, kapitalist sistem içinde kontrol edilebilir, denetlenebilir ve pazarlanabilir/satın alınabilir bir duygu haline gelmiştir (Smith 2019: 198). En genel haliyle, iyi bir yaşam sürmek olarak algılanan mutluluğa (Solomon 2016: 137), sahip olmak ve sahip olma biçimleri cinsiyetlendirilmiştir (Ahmed 2016). Ev işlerini layığıyla yerine getirmenin, iyi çocuklar yetiştirmenin, iyi bir eş olmanın bir kadının mutluluğu olduğunu vaat eden anlatılar, modern dönemde sorgulamaya açılmıştır. **K5** kadınlık rolüne bağlı gelişen güçlü olma halinin, fedakârlık ve başkalarını mutlu etmeye inanan geleneksel toplumun cinsiyet rollerinden sıyrılarak mutlu olmanın onu daha özgür, daha güçlü hale getirdiğini fark etmiştir ve bu nedenle kızının en büyük başarısının “mutluluğu yakalamak” olduğunu anlatmaktadır. Mutlu olmanın asıl güç olduğu düşüncesini aktarmamanın en büyük eksiklik olduğunu vurgulamaktadır. Kadınların erken yaşta üstlendiği sorumluluklar, kimi zaman onlara “fedakâr” olmayı öğretecek şekilde kurgulanarak onları mutluluktan uzaklaştırmaktadır. Bu noktada kalıplaşmış rolleri öğrenmeyi anlamaya imkân tanıdığı düşünülerek annelerin kız çocuklarına yükledikleri sorumluluklara daha yakından bakmak gerekmektedir.

3.2.2. Kız Çocuğuna Yüklenen Sorumluluklar

Görüşmelerde katılımcıların vurgulamış olduğu “anneye yoldaş”, “arkadaş” olarak görülen kız çocuklarının bu anlama uygun olacak şekilde ev içinde de annelerine yardımcı olduğu bazı alanlar bulunmaktadır. Ataerkil sistemde kadınların ev dışında geçirdikleri zamanın az olması, onları toplumla bütünleşme açısından daha zayıf hale getirerek, ev dışı yaşama karşı yabancılaşmalarına neden olur (Demir 2014: 59). Kadınların kamusal alandaki bu yabancılaşma sorununun zıttı olarak özel alanda evin ve ev işlerinin hakimi/denetleyicisi konumunda olmaları önemli görülmektedir (Günindi-Ersöz 2015). Bu anlamda kadının sorumluluğu ev işleri olarak tanımlanırken (Demir

2020) kız çocukları da kadınlara özgü olacak şekilde tasarlanan bu rolleri annelerinden öğrenmektedir. Kendi deneyimlerini ve kızının deneyimlerini bir arada anlatan **K2**'nin ifadelerine bakıldığında, kendi çocukluğunda olduğu gibi kızının da ev içi işlerine yardım etmesi yoluyla toplumsal cinsiyet rolünün üretildiği görülmektedir:

“Ben küçükken çok daha fazla sorumluluğum vardı, çok çok fazlaydı. Her türlü ev işini, dışarı işini yapıyordum. Fatura yatırmadan tut, pazara alışverişe gitme, araba kullanmaya kadar. Kardeşime bakmaya 8 yaşında başladım, küçük kardeşimi ben büyüttüm, uzun süre bana anne dedi. Kardeşimi bakıcıya bırakmak, oynatmak, gezdirmek, altını değiştirmek. 8 yaşında başladım farkında bir şekilde sorumluluklarımın, 18 yaşından sonra da hep artarak devam etti” (**K2**, 38, Öğretmen).

Sekiz yaşından beri ev içi işlerde sorumluluk aldığını belirten **K2** ile paralel olarak kızı da benzer sorumlulukları üstlenir: “Kirlilerini sepete atmak, odasını toplamak, çöpü dışarı atmak, çamaşır toplamak, katlanmış çamaşırıları yerlerine yerleştirmek. Bunları düzenli olarak kızım yapıyor” (**K2**, 38, Öğretmen). Aynı şekilde iki kız çocuğu olan 38 yaşındaki ev kadını **K4** de kız çocuklarının ev işlerinden sorumlu olması gerektiğini belirtmiştir. “Kız çocuğu yeri gelince çocuk yeri gelince abla yeri gelince yarı annedir” diyen **K6** için kız çocukluğu **K2** ve **K4**'ün deneyimleriyle benzerlik gösterir:

“Ben küçükken şu an ki çocuklara göre daha erken sorumluluk alma bilincine ulaştırılmıştık. 12'li yaşlarda temizlik, yemek, misafir ağırlamak gibi sorumluluklarını yerine getiren bir genç kız konumundaydım” (**K6**, 40, Özel Sektör).

K7 ve **K8** çocukların ev içi işlere yardım etmesinin öncelikli iş olması fikrini desteklemediklerini; “Önce derslerini çalışması gerekir” (**K8**, 46, Çiftçi) ve “Çocuğun sağlığı yerinde olsun, dersini çalışsın, kendine mukayyet olsun, saygılı olsun. Hepsi bu” (**K7**, 38, Aktar) cümleleriyle anlatmaktadır. Ancak, **K7** bu rolün yanında “E tabi bana bağlı da bir çocuk olsun” (**K7**, 38, Aktar) şeklinde bir isteğe de sahiptir. Bu durum çocuğun sorumluluğu olarak görülmektedir. **K8** ise çocuğun ders çalışmaktan sonraki görevini “boş zamanlarında annesine yardım ederek hayatı öğrenmesi gerekir” (**K8**, 46, Çiftçi) şeklinde ev içi işlere bağlamaktadır. Kız çocuğunun hayatı öğrenmesinin ev işlerini öğrenmesine yansıtan bu cümle, toplumsal cinsiyetin kadını ev içi-özel alan ile sınırlandıran anlayışına yaklaştırmaktadır. Toplum tarafından inşa edilen bu rolleri benimsemeden bir kız, iki oğlan çocuğu yetiştirmeye çalışan **K5** ise ev içi işlerin çocuklar arasındaki eşitlikçi dağıtımını şu şekilde anlatmıştır:

“Kızım genelde işleri abisine yüklediği için, çöpü atıp bırakıyordu en başta. Bunun adil olmadığını açıkladıktan sonra cumartesi ve pazar görev değişimi şeklinde bir paylaşım yaptık. Odalarında bulaşık varsa, hiçbirini gidip almıyorum, kendileri getiriyor” (**K5**, 42, Eczacı).

K5'in bu tutumu yalnızca kızının ve oğullarının sorumluluklarını düzenlemeyi içermemektedir. Aynı derecede kadın-anne rolünün dönüşümüne de katkı sağlamaktadır. Bu düzeni kurma çabasının kendi çocukluğundaki deneyimle de benzer olduğu anlaşılmaktadır:

“Annem en küçük olduğum, tek kız çocuk olduğum için tabii ki de bana karşı daha naif davrandı. Fiziki yönden ağır işler, yani bahçe işleri tabii ki de bana yaptırılmadı. Ama annem “her işi bilmelisin, her şeyi öğrenmelisin, tam bir kadın dört dörtlük bir

kadın olmalısın” derdi. Evde herkesin göz hapsine aldığı, davranışlarımı hep kontrol altına almak istedikleri bir ortamda büyüdüm” (K5, 42, Eczacı).

K5 gibi, **K9**, **K7** ve **K8**'in kendi çocukluk deneyimlerinin kızlarına sundukları “imkân”larla benzer olmadığı görülmektedir:

“Ben küçükken hiç de öyle kız çocuğu gibi davranılmadı. Erkek çocukmuş gibi çalıştım, erkek çocuk gibi yetiştirildim, hiçbir ayrıcalık da tanınmadı” (K8, 46, Çiftçi).

“Akşama kadar tarlada çalışırdım. Evde olduğumuzda da ev işlerini yapardık, evi temizlerdik, çamaşır yıkardık” (K9, 42, Ev kadını).

Geleneksel bakış nedeniyle çocukların kırsal alanlarda aileleriyle tarımsal iş gücüne katılımı olağan görülmektedir (Tor, 2010). Ancak 15 yaşının altındaki her çocuğun aileye yardım etmek veya kendi bakımını sağlamak adına, karşılığını alıp almaması fark etmeksizin, bir işte çalışması onun “çocuk işçi” veya “çalışan çocuk” olarak tanımlanmasına neden olur. Bugün, Türkiye’de çalışan çocuk sayısının yarısı tarım sektöründe konumlanmıştır (Gülçubuk 2012). Mersin de tarım sektörünün gelişmiş olduğu bir il olması sebebiyle, çocuk işçiyile karşılaşma ihtimalinin yüksek olduğu bir yerdir. Bu deneyime sahip olan, çocukluğunda ailesiyle tarım sektöründe çalışan **K7**, çocuk işçiliği sebebiyle çocukluğunu yaşayamadığını belirtmiştir:

“Benim çocukluğum böyle geçmedi tabi, çok kötüydü. Bağda bahçede geçti, çocukluğumu da çok yaşamadım. Tarlada annemin yanında geçti. Biz hayatımızda parktı, oyundu görmedik ki, bilmiyoruz yani” (K7, 38, Aktar).

K7 tarlada çalıştığını anlatırken annesinin yanında olduğunu da belirtmektedir. Kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak diğer işlere kıyasla daha az kas gücü gerektiren toprak işleriyle geçimlerini sağlamaktadır. Bugün pek çok kadının emeği, yaşamları sürdürülebilir doğal çevreye bağlı haldedir (Donovan 2014: 403). Dolayısıyla kadınların çocukluk yıllarındaki çocuk işçilik deneyimleri dahi ya ev içi ya da tarımsal alanla sınırlanarak toplumsal cinsiyeti üretmekte ve vurgu yaparak ön plana çıkarmaktadır.

3.2.3. Kız Çocuklundan “Kadınlığa” Geçiş

Kadın veya erkek olmak fark etmeksizin yetişkin olmak, kişinin kendini annesinin babalarından farklı görmediğinde gerçekleşir (Geçtan 2020: 50). Ancak bu yalın anlama rağmen, bir kadının ve erkeğin yetişkin olma süreci birbirinden farklılık göstermektedir. Araştırmada bu duruma temas ederek toplumsal cinsiyetin varlığını gözler önüne seren unsur, kız çocuklarının ne zaman “kadın” olarak görülmeye başladıklarına ilişkin sorulara verilen yanıtlardır. Bu durumu incelemeye açabilmek için katılımcılara, “kız çocuğu ne zaman kadın olur?” sorusu yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar doğrultusunda iki kategori oluşmuştur. Bunlardan biri yaşa bağlı gelişen fiziksel, düşünsel gelişim iken diğer kategorinin toplumsal cinsiyet rollerine göre oluştuğu görülmektedir.

Tablo-3: Kadın Olmaya Geçiş Durumları

Kategoriler	Kod	Tanım
	K2, 38, Öğretmen	18 yaşından sonra sanırım. Hatta 20. Genç bir kadın demem için evet, bu yaşlarda

Yaş, Fiziksel Koşullar Düşünsel Durum		olması lazım
	K6 , 40, Özel Sektör	Bence bir kız çocuğu ergenliğini bitirip ortalama bir yetişkin gibi düşünüp davranmaya başladığı zaman kadın olur.
	K10 , 38, Ev kadını	O tam kadınlık hissi bence 25 yaşında olur. 25-30. Ben öyle hissettim çünkü kendimde. 18 yaşında evlendim ama 25 yaşına geldiğimde hissedebildim.
	K4 , 40, ev kadını	Kendisini ne zaman olgun hissediyorsa ve kendine kadını diyebiliyorsa o zaman kadın olmuştur zaten.
Toplumsal Cinsiyet	K7 , 38, Aktar	Anne olduktan sonra bence.
	K9 , 42, Ev kadını	Evlenince kadın olur.
	K8 , 46, Çiftçi	Her zaman. Doğduğu andan itibaren. Kız ve kadın ayrımı çok kötü. Kadın erkek diyoruz. Kullanılmamalı zaten, kabul edemiyorum bu ayrımı.
	K5 , 42, Eczacı	Bir kız çocuğu her zaman kadındır. Doğduğu andan itibaren kadındır yani. Ama bu demek değil ki 18 yaşından önce evlensin. Kadındır ama evlilik için sınırlar var.

Toplumsal cinsiyet kategorisinde, kız çocuğunun yaşı fark etmeksizin “evlendiği” veya “anne olduğu” zaman kadın olarak anılıyor olması Türkiye’deki önemli bir problem olan “çocuk gelinler” konusunu akla getirmektedir. Bu alanda gerçekleştirilen pek çok çalışma (Durdu ve Yelboğa 2016; Kıran 2017), çocuk yaştaki evliliklerin geleneksel rollere sadık kalarak, kız çocuklarının fiziksel ve psikolojik durumlarını göz ardı ettiğini ortaya koymuştur. **K7** ve **K9**’un “evlenince”, “anne olduktan sonra” ifadeleri de geleneksel düşünüşün toplumsal cinsiyet rollerine gönderme yapmakta ve aynı zemini işaret etmektedir. **K8** ve **K5** ise daha eşitlikçi bir çizgi de durarak, kız çocuğunun “kadın” cinsiyeti sınırı içinde yer aldığını ifade etmiştir.

3.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Üretimi Açısından Anne-Kız İlişkisi

Daha önce de sıkça bahsedildiği üzere kız çocuğu olmanın anlamı annenin algıları, tutumları ve davranışlarıyla ilişkilidir. Genel kanıya göre, kız çocukları babaya oranla annelerine daha yakındır (Fişek 2018: 37). Kızının babasına duygusal ve fiziksel uzaklığı **K10** tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Babasıyla arasında bir set var o da babadan gelen bir şey. Erkek olduğu için sanırım, kızına her şeyi sen öğretirsin ben babayım diyor. Hatta ben çok isterim baba kız kol kola girip dolaşmasını ama olmuyor” (**K10**, 38, Ev Kadını).

K10'un ifadesini destekleyen bir diğer ifade ise **K8**'e aittir: "Sıfır. Yani hiçbir ilişkileri yok. Hiçbir şeylerini de paylaşmazlar. Babaları ilgisiz bir baba, kadını psikolojisinden kesinlikle anlamayan bir insan. Annelerini de anlamadı, kızlarını da anlamadı. Anlamayı geçtim, dinlemedi" (**K8**, 46, Çiftçi). Bu durum, araştırmaya katılan kadınların ortak söylemidir. Anne ve kız arasındaki ilişki, baba-kız arasındaki ilişkiye kıyasla daha sıcak ve samimi olarak görülür. Bu durum kız çocuğun davranış oluşturulurken anneden daha çok etkilendiği anlamına gelmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet aktarımının gerçekleşmesine bakarken ve onu anlamaya çalışırken ilk etapta kadınların "kız çocuğu annesi" olmalarını nasıl anlamlandırdıklarına ardından kendi anneleriyle olan deneyimlerine bakmanın gerekli olduğu düşünülmektedir.

3.3.1. Kız Çocuğu Annesi Olmak

Katılımcılara kızları ile aralarındaki ilişki sorulmuş, verdikleri cevaplarda ilişkilerinin hem "çok güçlü" hem de "şeffaflık çerçevesinde" sürdürüldüğünü ve aynı şekilde sürdürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bakımdan **K6**'nın "Anne kız arasında çeşitli ve güçlü bir bağ vardır. Hem anne çocuk ilişkisi hem iki kız arkadaş ilişkisi vardır. Aralarında ilişki olabildiğince kuvvetli ve dürüstlük çerçevesinde olmalıdır" (**K6**, 40, Özel Sektör) ve **K4**'ün "Anne kız birbiriyle her şeyi paylaşabilmeli birbirlerine her zaman destek olabilmelidir, arkadaş gibi bir nevi" (**K4**, 40, ev kadını) ifadeleri dikkat çekicidir. Her iki katılımcı da anne kız arasındaki ilişkinin temel dayanağının dürüstlük olduğunu vurgulamaktadır.

Anne kız arasındaki ilişki tanımlanırken sıkça kullanılan bir diğer kavram ise arkadaşlık olmuştur. Katılımcıların hepsi, kızları ile arkadaş gibi rahatça iletişim kurduklarını vurgulamaktadır. **K4** "hayat boyu bir arkadaşınız olmuş oluyor bir kız çocuğunuz olduğunda" (**K4**, 40, ev kadını), **K8** ise "Arkadaşlarımla konuşur gibi hissediyorum" (**K8**, 46, Çiftçi) ifadeleri ile arkadaşlık söylemini yinelemişlerdir. Hem arkadaşlık hem de dürüstlük kavramı annelerin, kızları üzerindeki kontrol ve denetleme rollerini açığa çıkartmaktadır. Zira yakınlık, annenin bu rolünü yerine getirmesine aracı olmaktadır. **K10** açıkça yakınlık sebebini, kontrol ile açıklamıştır: "Onunla hem arkadaş hem de anne gibi olmaya çalışıyorum. Yakın davranılmalı yani. Böylece kontrol edilmeli. Yakın olup kontrol edilmeli evet en önemlisi bu" (**K10**, 38, ev kadını). Öte yandan anne, kontrol ve denetleme rolünü gerçekleştirirken, aile içi hiyerarşiyi var etmektedir.

Alınan diğer yanıtlara bakıldığında anne olmanın özellikle kız çocuğu annesi olmanın kadınlar üzerinde köklü değişimlere neden olduğu görülmektedir. Bu değişimi **K5** şu şekilde açıklamaktadır: "Kızım beni çok yonttu. Çok daha keskin, köşeli bir insandım. Kızım beni öyle bir törpüledi ki... yani erkekler daha düz, ben de daha düzmüşüm meğer" (**K5**, 42, Eczacı).

Bir kız çocuğu olduktan sonra duygusal anlamda değiştiğini ifade eden **K5**, kendi duygusal farkındalığını kızı ile birlikte keşfettiğini belirtmektedir. Aynı şekilde **K1** "sevgiyi, merhameti, şefkati kızlarımdan öğrendim." (**K1**, 46, Ev kadını) ifadesinde bulunmuştur. Katılımcılar duygusal eksikliklerini kızları ile tamamlamaya çalışmış, tüm katılımcılar anneliğin "manevi" değişimlere neden olduğunu belirtmiştir. Değişimleri kendilerince olumlu olarak değerlendirilmiş, kızları tarafından sevilmeye değer olduklarının farkına varmışlardır. Bu bağlamda bell hooks (2020: 131) kadınların,

ataerkil sistemde kendilerini sevmekten, bilinçli olarak kaçınma eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Zira duygusal anlamda kendini bütün olarak değerlendirebilmek, bağımsızlığını ilan etmektir ve duygusal bağımsızlık, ataerkil sistemde kadını değersizleştirmektedir. Sonradan edindikleri annelik rolü ile katılımcılar kendilerini duygusal anlamda “tamamlanmış” hissetmektedir. Badinter’in (2017: 146-148, 157) de işaret ettiği gibi çoğu kadın için annelik yetişkinliğe girişi temsil etmekte ve anne olmadan kendini gerçekleştirmekten, tamamlanmış hissetmekten söz edilememektedir. Böylece ataerkil sistemde anne olmadan önce kendinden bihaber olduğu varsayılan kadın, annelikle birlikte kendine, sevgiye ve mutluluğa kavuşmuştur. Hem erkek hem de kız çocuğu olan katılımcılar için durum daha da açıklayıcıdır: Duygusal yönlerini yalnızca kız çocuklarıyla keşfetmiş, kız çocukları olduktan sonra daha “yumuşak, sevecen” insanlara dönüşmüşlerdir. Sonuç olarak anneliğe ve kız çocuğuna yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri istemeden de olsa benimsenmiş ve sürdürülmüştür.

Kız çocukları ev içi konumları itibarıyla **K3**, **K4**, **K7**, **K8**, **K9** ve **K10** tarafından ev işlerine yardımcı ve gelecek güvencesi olarak değerlendirilmiş, diğer dört katılımcı ise bu konumu reddetmiştir. Dördünün de kızlarını güvence olarak görmeme sebepleri aynıdır: Kızlarının kendilerinden ayrı bir hayatı ve icra etmesi gereken bir mesleğinin olması gerektiği düşüncesi. Bu bakımdan reddeden dört katılımcı, bir birey olarak kızının ve kendinin yaşamı arasında ayrışım yaparken, diğer katılımcılar kızları ile bağlarını ve kızlarına attıkları rolleri her şeyden üstün tutmaktadır. Onlara göre kızları, annelerine bağımlı olmalı ve özellikle ev içi gündelik işlerde yardımcı olmalıdır.

3.3.2. Katılımcıların Anneleriyle İlişkileri Eksenindeki Çocukluk Deneyimleri

Katılımcılara, kendi anneleriyle olan ilişkilerine yönelik sorular sorulmuş, **K9** ve **K10** haricinde tüm katılımcıların anneleriyle kurdukları duygusal bağların zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “Kendi annemle olan ilişkim daha seviyelidir. Arkadaşlık ilişkisinden ziyade anne-kız ilişkisi ağır basar bu ilişkimiz de saygı çerçevesindedir.” (**K6**, 40, Özel Sektör) ve “Annem bağda, bahçede çalıştığı için hiç çocukluğumuzu yaşayamadık, annemizden ilgi alaka görmedik.” (**K8**, 46, Çiftçi) söylemleri, duygusal bağların zayıflığını kanıtlar niteliktedir. **K5** kendi annesinin abilerine oranla daha yakın davranmasına rağmen, eksiklikler olduğunu şu şekilde açıklamaktadır:

“Annem, abilerime bakış bana karşı daha naifti her zaman. Ama yakın temasta da bulunmazdı, sarıp sarmalamazdı. Sevgilerini gösterme biçimi bakımından annem de babam da aynıydı. Ama ben tam tersinin olması gerektiğini düşünenlerdenim. Yakın temas, sarılmak sevgiyi göstermenin en basit yolu” (**K5**, 42, Eczacı).

Katılımcılar annelerinden aldıkları ilgi ve sevginin yetersizliğinden şikâyetçidir. Fakat katılımcıların buradaki eksikliğin cinsiyete bağlı olduğunu düşünmesi önemlidir. Örneğin “Erkek çocuklarına ilgi alaka sevgi daha fazlaydı. Her konuda onlara olan tolerans daha fazlaydı.” (**K6**, 40, Özel Sektör) ve “Abilerime kız çocukmuş gibi davranılırdı bizim evde. Erkekler hep daha kıymetliydi çünkü. Kız çocuk olarak benim, ablalarımın hiçbir değeri yoktu.” (**K8**, 46, Çiftçi) söylemleri, annelerinin cinsiyete dayalı eşitsiz tutumlarını göstermektedir. Katılımcılar kendi annelerinden, sevmeye değer olduklarına dair gerek fiziksel gerek duygusal onay beklemişler ancak istediklerini alamamışlardır. Annelerinden istedikleri ilgi ve sevgi erkek kardeşlere sunulurken,

kendilerine sunulan duygusal yakınlık yalnızca erkeklerin kendilerine müdahale ettikleri konularda ortaya çıkmıştır. Özellikle hanedeki erkeklere karşı “koruma” ve “destek çıkma” katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Daha ortaokulda, 7.sınıftaydım kot pantolon giyebilmek için çok ağlamıştım. Ağlaya ağlaya da olsa giydim. Babam pantolon giydirmezdi. Bu bir savaştı ama kazandım, kot pantolon giymeme izin verdi. Ama annem de bu konularda arkamda durdu, yardımcı oldu” (K5, 42, Eczacı).

“Ben ömür boyu desteklendim. Nasıl eleştirildiysem bir o kadar da desteklendim hem maddi hem manevi. Beni çok eleştiren ama aynı zamanda en çok beğenen, en çok destekleyen annem oldu. Arkamdaki dağ gibi gördüğüm insan annemdir” (K2, 38, Öğretmen).

Toplumsal cinsiyet rollerinden biri olarak annelerin kızlarına destek oldukları alanlardan biri de çocuk bakımındır. Bu doğrultuda katılımcılara “Kızınızı annenizin büyütmesini ister miydiniz?” sorusu yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda bu konuda istekli olmadıkları fark edilmiştir:

“Kesinlikle istemezdim. Entelektüel açıdan baktığımızda çok ayrılıklarımız var. Obsesif takıntıları var, ev düzeni konusunda da var işte ne yenilecek konusunda da var. Ne giyilecek konusunda da var. Kızımın bu şekilde büyütülmesini istemezdim” (K2, 38, Öğretmen).

“Hayır. Annem benim istediğim gibi bir birey olarak ayakları üstünde dursun, güçlü olsun, kendini savunsun, haklarını yedirmesin taraftarı olan biri değildi. Sabret, idare et, sessiz ol, edepli ol, aman kadınsın tarzında bir insandı. Oturup kalkmana devam et gibi sürekli ikazlarda bulunurdu. Ama tabi o dönemin, o neslin özellikleriydi bunlar” (K5,42, Eczacı).

Kendi annelerini her ne kadar destekçi, güçlü, şefkatli olarak tanımlasalar da K7 ve K10 hariç, tüm katılımcılar annelerinin, kızlarını yetiştirmesini istememektedir. K2 entelektüel eksiklikten endişe ederken, K5 toplumsal cinsiyet rollerinin kızına benimsetileceğinden kaygı duymaktadır. Aynı şekilde K4 ve K8 kendi olumsuz deneyimlerini, kızlarının deneyimlemesini istemediklerini belirtmiştir. Bu durum değişen hâkim annelik modeliyle açıklanabilir. İdeal anne özellikleri değişime uğramış, kapitalizmin hasarları ideal annenin duygusal, fiziksel sorumluluklarından öteye geçmiştir. Anne artık entelektüel, sosyal, psikolojik olarak çocuğuna yetebilmeli ve tüm alanlarda onu eğitebilmelidir (Badinter 2017: 119). K5 ve K2 kendi anneleri ve yeni ideal anne modeli arasında farklar gördüğü için, kızlarını annelerinin yetiştirmesini istememiştir. Ancak K7 ve K10, annelerini ideal anne modeline yakın görerek bu soruyu olumlu karşılamıştır:

“Evet. Ki bir nevi büyük kızımı annem yetiştirdi. Annem beceri konusunda, sabır konusunda, yemek yedirme konusunda daha iyidir, onla çok farklıyız. Annem daha sabırlı, yemek yedirirken severek, oynatarak yedirir. Ben daha farklıyım ye diye bağıyorum. Büyük kızım onla yetiştiği için hiç yemek ayırt etmez mesela en basitinden. Annem yetiştirsin isterdim tabi, beni yetiştirmiş daha ne dört dörtlük kadın yetiştirdi” (K7, 38, Aktar).

“İsterdim. Çünkü çok merhametliydi annem. Ben çocuklarıma vurduğum zaman bile yavrum derdi, sen hiç mi çocuk olmadın şu çocuğa dokunma ne var derdi. Onun için kesinlikle isterdim” (K10, 38, Ev kadını).

K7 ve **K10**'un olumlu karşılama sebebi, annelerinin daha sakin, sevecen ve sabırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak kendi anneleri ile ilişkileri sorulduğunda katılımcıların, kendi annelikleri ve anneleri arasında kıyaslamalar yaptığı görülmüştür. Örneğin **K10** kendini annesiyle kıyaslarken onu ideal anneliğe yaklaştırmıştır. Diğer yandan katılımcıların, annelerinin eksikliklerini tekrarlamayarak anne olmaya çalıştıkları açıktır. Otoriter bir anneye sahip **K6** (40, Özel Sektör) kızlarıyla otoriter bir ilişki kurmamış, ayrımcı anneye sahip **K8**, (46, Çiftçi) eşitlikçi olmaya çalışmıştır. Ancak tüm bu değişimlere rağmen kuşaktan kuşağa aktarılmış en çarpıcı unsur toplumsal cinsiyet rolleri olamaya devam etmiştir. Katılımcılar, her ne kadar annelerinin benimsettiği toplumsal cinsiyet rollerinin bir kısmından sıyrılabilmişse de tümüyle bir arınma gerçekleştirilememiştir.

3. 4. Kıyafet Üzerinden Kız Çocuğunu Kontrol ve Beden Denetimi

Toplum tarafından tasarlanan, dönüştürülen insan bedeni (Canatan 2011: 24) farklı düşüncüler, bakışlar ekseninde farklı anlamlar taşır. Cinsiyetler bağlamında ele alındığında kız çocuğunun bedeni, oğlan çocuğunun bedenine oranla daha fazla kontrol edilir, denetlenir, gizlenir ve korunur. Bu anlamda beden, hem disipline edilecek şekilde bir denetime tabi tutulur (Timurturkan 2009) hem de çocuğun bedeni, başkalarının istismarından koruyacak şekilde iki boyutlu olarak tasarlanır. Bu durum gözetilirken, bir örtü gibi görülen kıyafet denetimi ön plana çıkmaktadır. Kız çocuğunu bedeni annesi tarafından denetlenen **K2**, “Bana çok fazla yapıldı kısıtlama, aşırı derecede yapıldı” şeklinde kısıtlayıcı ve baskılayıcı bir denetimi anlatmaktadır. Çocukluğu İç Anadolu’da geçen **K2**, kendi bedenine yöneltilen bakışlardan evlenince sıyrıldığını belirtir. Ayrıca Mersin’e gelmesinin de önemli bir rolü vardır bu tutumunda. Öyle ki evlenip Mersin’e yerleşmeden önce annesinin kendisine uyguladığı baskı ve beden denetimi özümsemiş halde olduğunu şu şekilde ifade eder:

“Kız kardeşime karşı da aşırı tutucuydum. Kısa giymesine vesaire hiç izin vermedim. Mersin’e geldikten sonra attım bunu biraz üstümden, evlendikten sonra attım” (K2, 38, Öğretmen)

Kadının namusu bedenine bağlı kılınarak bekaretle ilişkilendirilir ve evlilik öncesi ilişkiler bu nedenle desteklenmez (Baş ve Cengiz 2018; Topçu ve Baş 2018). Evlilik ise kadın bedeni denetimini aileden alıp kadının eşine teslim eder. Namus kavramıyla özdeşleştirilebilecek olan bu durum, kadının cinselliğini ve bekaretini aynı kaptaki birleştirerek kız çocuğu zihnine yerleştirmektedir. **K2**'nin deneyimi bu düşünceyle bütünleşmiştir. Evlenerek bedeni konusunda daha rahat ve “özgür” olduğunu hissederken kız çocuğuna da aynı kontrolü uyguladığını ve bu durumu üretmeye devam ettiği görülmektedir:

“Uzun süre göbeği açık giymesine izin vermedim. Çok küçük yaşlarda da etek giyme konusunda, bacaklarını açtığı zaman, eteği açıldığında kapatması konusunda uyardım” (K2, 38, Öğretmen).

Çocuğun dünyası, yetişkinin dünyasına kıyaslandığında daha küçüktür. Hayatının anlamı, ebeveynlerinden göreceği sevgi ve ilgiye bağlanmış haldedir. Kimi çocuk bu ilgiyi görürken kimisi yakınından dahi geçmez (Geçtan 2020: 43). Bu telafi mekanizması deneyimlerin, her zaman kendi çocuğuna aynısını uygulamayı gerektirmemesiyle ilişkilendirilir. Kimi zaman kendi uğradıkları baskı ve kısıtlamalar, çocuğunu özgür yetiştirmenin yolunu açar. Çocukluk yıllarında kendi kararlarının alınmasına izin verilmediğini ifade eden **K4**, kendi kızına bir kısıtlamada bulunmadığını söylemektedir: “Bir kısıtlama yapmıyorum, yapılmasına da karşıyım. Bizim zamanımızda çevrede karışan çok fazla insan vardı” (**K4**, 40, Ev kadını). **K4**’ün kısıtlanma sürecinde göze çarpan durum bu denetimin “çevredekiler” yani aile dışı kişilere genişlemesiyle açıklanır. Oysa kendisine yöneltilen denetim, erkek kardeşlerine uygulanmamıştır: “Onlar daha rahat hareket edebiliyorken biz daha kısıtlı hareket edilmeye zorlanıyorduk. Özgürce her istediğimizi yapamıyorduk. Her istediğimiz yere gidemiyorduk, her istediğimizi giyemiyorduk zaten istediğimiz kıyafetlere de sahip olamıyorduk. Karşı çıkma hakkımız da pek yoktu” (**K4**, 40, Ev kadını). Bedene yönelen bu kısıtlama uygulamasının aynı ölçüde susma, sessiz kalma şeklinde devam ettirildiği görülmektedir. Belirtilmelidir ki **K4**’ün deneyimi biricik değildir. **K4**’ün yankısı gibi iştilen **K7**’nin söylemleri bu tekil deneyimi çoğulluğa taşır:

“Nelerim yakılmadı, yıkılmadı, atılmadı ki... kot şortlarım, askılılarım, mayo giymiş olduğum fotoğraflar hepsini yakmış abim. Kendime etek dikmişim ne heveslerle, yakmış. O kadar çok üzülmüştüm ki. Bir elbise giyip gittim diye nişana, abim tokat atmıştı bana. Elbise de dizimden aşağıdaydı boyu, sadece kolsuzdu, başka hiçbir şeyi yoktu” (**K7**, 38, Aktar).

K7’nin anlatısında “anne” sözcüğüne yer verilmemiştir. Ancak, anne sözcüğünün kullanılmaması dahi önemli bir bulgudur çünkü bu durum evdeki erkekler tarafından beden denetimi yapılması esnasında annesinin bu duruma sessiz kaldığını göstermektedir. Bu durumdan etkilenen **K7**, “şortunu da giysin, tabii ki giyecek, askılısını da giysin. Hiç bu konuda baskı yapmıyorum” (**K7**, 38, Aktar) diyerek, kız çocuğunun bedenini kısıtlamaktan uzaklaşmıştır.

“Kendine dikkat etmesi gerektiğini öğütlüyorum. Dış çevreye, insanlara dikkat etmesi lazım. Kötü alışkanlıklar edinecekleri şeylerden uzak durmaları lazım. Kendini korumayı öğreterek büyötmeliyiz yani” diyen **K9** ise giyim konusunun yanında bedeni korumayı vurgular. Bedeni korumanın nasıl olacağını ise standart bir kalıbı yoktur. Kimi anneler kızlarının giyimi üzerinden kimileri ise davranışlarını beden aracılığıyla kısıtlayarak gerçekleştirmektedir. Ancak bunu gerçekleştirirken dahi kız çocuğuna yaklaşımlar farklılaşmaktadır. **K10**, kendi yöntemini arkadaş olmakla açıklar: “hem arkadaş hem de anne gibi olmaya çalışıyorum. Yakın davranılmalı yani. Böylece kontrol edilmeli. Yakın olup kontrol edilmeli evet en önemlisi bu” (**K10**, 38, Ev kadını). Görüldüğü üzere, annelerin beden denetimleri süreklilik göstermekte ancak denetimin gerçekleştirilme şekli ve çocuğa yaklaşımlar arasında farklılıklar vardır.

Sonuç

Doğum anından itibaren insanı çevreleyen toplumsal cinsiyet rolleri, içselleştirilen, aktarılan ve yeniden üretilen karmaşık bir ağıdır. Çoğunlukla kişinin doğrudan “kim” olduğuna ifade edecek şekilde yaşantının tamamına yayılım göstermektedir. Tıpkı toplumsal cinsiyet rollerinin “kadın” ve “erkek” olmaya biçtiği

anımlar gibi çocukluk da toplum tarafından inşa edilmekte ve anlam kazanmaktadır. Çocukluğun farklı tanımları, ona verilen değer ve anlamlar kümesi birbirinden farklılık taşıırken kız çocuğu da toplumsal cinsiyetin kuruluşuna bağlı olarak kadınlık rollerini öğrenmeye başlayan kişi olur. Çoğu zaman oğlan çocuğuna kıyasla ev içinde daha çok sorumluluk üstlenir, kendi bedenini gizler veya başkaları tarafından gizlenir, davranışları kısıtlanır. Tüm bu kısıtlanışlar dışında ise şefkatli kişi olarak duygusal yönü yüceltilir. Yaşam akışı itibarıyla kadınlığının bir kısmını kız çocuğu olarak geçiren ve kız çocuğu büyüten/büyütmekte olan anneler, kız çocuğunun işaret ettiği anlamları en çok destekleyen ve üreten, kimi zaman ise karşı duruş sergileyip reddeden kişilerdir. Bu bağlamda, çalışmanın örneklem grubunu Mersin’de yaşayan ve kız çocuğu annesi olan 10 kadın oluşturmuştur. Araştırma boyunca hem kadınların kendi kız çocukluk deneyimleri hem de kendi kız çocuklarını gözlemlenmeleri ve anlamlandırmalarını içeren ifadeler üzerinde durulmuştur. Kendi çocukluk anılarından anlaşıldığı üzere kız çocukluğunda babalarına oranla annelerine daha yakın hissetmişler fakat çoğunlukla erkek kardeşlerine gösterilen ilgi ve alakayı görememişlerdir. Bu durumu çocukluk dönemi açısından bir eksiklik olarak nitelendiren katılımcılar, kendi kızlarını büyütürken bu dezavantajları göz önünde bulundurmuş ve hatta bu durum temelinde önemli bir annelik planı oluşturmuştur.

Çalışma bulguları, toplumsal cinsiyet bağlamında kız çocuğunun algılanışına odaklandığı için temel olarak üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, kız çocuğunun tanımına ilişkin olmuştur. Katılımcılar, kız çocuğunu tanımlarken oğlan çocuğunu onların karşısına yerleştirmiş ve onlarda eksik olan sevgi, şefkat, merhamet gibi görece olumlu duyguları kız çocuklarının olumlu özellikleri olarak sunmuştur. Katılımcılar; yaşları, eğitim durumları ve çocukluk deneyimleri fark etmeksizin kız çocuğunu, “doğası” itibarıyla duygusal kişi olarak betimlemiştir. Kızların naif, kırılgan olduğuna dair söylemlerin varlığına rağmen onların karşısında duran anneler, kızlarını “kendi ayakları üstünde durabilen” kadınlar olarak yetiştirmeye çalışmaktadır. Her ne kadar tüm annelerin biricik arzusu kızlarının, yetişkin olduktan sonra kendi hayatlarını idame ettirebilecek güçte olmaları olsa da tanımlanmış kadınlık rollerine uygun olarak ev işlerini öğrenmeleri, bu işleri en iyi şekilde yapmaları da beklentiler arasındadır. Kendi annelerinin kadınlık tanımından sıyrılan kadınlar, “ideal kadınlık” anlatısını dönüştürerek, iş sahibi olmayı geleneksel rollerin üzerine yapıştırmış ve daha zorlayıcı bir kadınlık resmi çizmişlerdir. Çalışmada “güçlü kadın olma” ile “mutlu kadın olma” arasında derin bir uçurum olduğundan söz eden katılımcılardan biri, bu ideal kadınlık rolünde boğulduğunu göstermiştir.

Kız çocuğunu ideal kadın olmaya hazırlayan rollerden ve sorumluluklardan biri, ev içi işler olarak sunulmuştur. Bu rollerin kız çocuğunun görevi olarak belirlenmiş ve oğlan çocuğuna yaptırılmıyor olması, çocuğun anlamının cinsiyetler arasında farklılaştığını tekrar hatırlatmıştır. Kız çocuğunu ev içi ile özdeşleştiren toplumsal cinsiyet, babayı da kız çocuğundan uzakta konumlandırmıştır; çünkü aynı düşünce, erkeğin kamusal alan yani ev dışı alanda daha fazla zaman geçirmesine yönelik bir tasarı kurmuştur. Bu bağlamda kız çocuğu ile anne arasındaki duygusal bağın çok daha güçlü olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, araştırmanın ikinci bölümü olan anne-kız ilişkisi içinde daha net görülmüştür. “Eski annelik” modelinde anneler, kız çocuklarına toplumsal cinsiyet rollerini açık bir biçimde öğretmekteyken, “yeni annelik” modelinde

üstü kapalı ve farkında bile olmadan öğretmektedir. Böylece anne, cinsiyet eşitsizliği tohumlarını ekmekte ve eşitsizlik çarkında devamlılığa neden olmaktadır.

Araştırma bulgularının toplandığı son kısım ise kız çocuklarının kıyafetleri üzerinden nasıl bir beden denetimi ve kontrol uygulandığını göstermeyi içermiştir. Katılımcılar, çoğunlukla kızlarının giydiklerinin “açık” olmaması gerektiğini ifade ederken, kız çocuklarına bedenlerinin gizli ve mahrem olduğunu öğretmeye çalışmıştır. Bu durum, doğrudan kadınların bedenlerinin erkeklerden korunması gerektiğini söyleyen toplumsal cinsiyet öğretilerine işaret etmiştir. Hatta kimi zaman giydikleri şeyler “aman bir yerin gözükecek!” korkutmasıyla kız çocuklarının davranışlarını, hareket alanlarını da kısıtlamıştır. Kimi katılımcılar bu davranışı çocukken annesinden görmüş ve öğrenmiş devam ettirmiştir. Kimileri ise annelerinden gördüğü bu tutumu kız çocuklarına göstermemeye çabalamış, “istediklerini giysin”, “istediğini yapsın” diyerek özgürlükçü bir tutum sergilemiştir. Sonuç olarak katılımcılar, kendi çocukluklarında öğrenmeye başladıkları toplumsal cinsiyet rollerini kız çocuklarına doğrudan, azaltarak veya çok ufak bir kısım da olsa aktarmış ve aktarmaya devam etmektedir. Ayrıca annelerin hala toplumsal cinsiyet üretiminde ve aktarımında aile içinde en aktif rolü üstlenen kişiler olduğu görülmüştür. Bunun yanında kız çocuklarının anlamı, görünmez kişiden sevgi dolu kişi olmaya doğru dönüşmüş olsa dahi toplumsal cinsiyetle örülü anlamları yok olmamıştır.

KAYNAKLAR

- AHMED, Sara, (2016), *Mutluluk Vaadi*, (Çev. Deniz Mayadağ), İstanbul: Sel.
- ARITÜRK, Mete Han, (2015). “Çocukluk Felsefesi”, *Farklı Perspektiflerden Çocukluk ve Sosyolojisi*, (Ed. Levent Eraslan) Ankara: Vize, 93-109.
- BADINTER, Elisabeth, (2017), *Kadınlık mı? Annelik mi?*, (Çeviren: A. Ekmekçi). İstanbul: İletişim Yayınları.
- BAŞ, E., CENGİZ, E, (2018), “Üniversite Öğrencilerinin Evlilik ve Aileyi Anlamlandırma Biçimleri: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği”. *İmgelem*, 2, 1-23.
- BATES, Daniel G., (2009), *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji: İnsanın Doğadaki Yeri*, (Çev. Suavi Aydın), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- BECK, U., BECK-GERNSHEIM, E., (2012), *Aşkın Olağan Kaosu*, (Çev. Nafer Ermiş). Ankara: İmge Kitabevi.
- BUTLER, Judith, (2018), *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kültürün Altüst Edilmesi*, (Çeviren: B. Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIK-ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö. E., KARADENİZ, Ş., DEMİREL, F., (2017), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- CALHOUN, Cheshire, (2001), *Putting Emotions in Their Place. J. G. vd. içinde, Passionate Politics: Emotions and Social Movements*. Chicago: University of Chicago Press.

- CANATAN, Kadir, (2011), *Beden Sosyolojisi*, İstanbul: Açılımkitap Yayınları.
- CHODOROW, Nancy J., (1999). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender. California*: Univ of California Press.
- CHODOROW, Nancy J., (2007), *Duyguların Gücü: Psikanalizde, Cinsiyette ve Kültürde Kişisel Anlam*, (Çev. Jale Özata Dirlikyapan), İstanbul: Metis Yayınları.
- ÇELER, Zafer, (2013), "Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı", *Doğu Batı: Toplumsal Cinsiyet*, 63, 165-181.
- CİVELEK, Yaprak, H. (2013), "Kırmızı Kuşağın Kurumsallığı: Ataerkil Söylem ve Anadolu Kırsalında Kadın", *Doğu Batı: Toplumsal Cinsiyet II*, 64, 87-121.
- DEMİR, Ayşegül, (2020), "Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Kariyer Kararsızlığı: Sinop Örneği", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8 (22), 1-17.
- DEMİR, Zekiye, (2014), *Modern ve Postmodern Feminizm*, Bursa: Sentez Yayınları.
- DONOVAN, Josephine, (2014), *Feminist Teori*. (Çev. Aksu Bora), İstanbul: İletişim Yayınları.
- DURDU, Z., YELBOĞA, Y. (2016), "Türkiye'de Çocuk Gelinler Üzerine Bir Araştırma: Mersin Örneği", *Journal of International Social Research*, 9(44), 800-807.
- FINE, Cordelia, (2011), *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*, (Çev. Kıvanç Tanrıyar), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- FİŞEK OKMAN, Güler, (2018), *İlişki İçinde "Ben": Kültür, Aile, Bireyselleşme ve Psikanalitik Arayışlar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- GEÇTAN, Engin, (2020), *İnsan Olmak*, İstanbul: Metis Yayınları.
- GÜLÇUBUK, Bülent, (2012), "Tarımda Çocuk Emeği Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık", *Çalışma ve Toplum*, 33(2), 75-94.
- GÜNİNDİ ERSÖZ, Aysel, (2015), "Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" Ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18, 80-102.
- GÜZEL, Ebru, (2019), *Eşikteki Çocuk*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- HOOKE, BELL, (2020), *Duygu Yoldaşlığı: Kadınların Sevgi Arayışı*, (Çev. Öznur Karakaş), İstanbul: bgst Yayınları.
- HORTAÇSU, Nuran, (2012), *İnsan İlişkileri*, Ankara: İmge Kitabevi.
- KANDİYOTİ, Deniz, (2013), *Cariyerler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, İstanbul: Metis Yayınları.
- KARADOĞAN, Umut, (2019), "Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi", *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4(7), 195-226.
- KIRAN, Elif, (2017), "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türkiye'de Çocuk Gelinler", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, (ICOME 2017 ÖZEL SAYISI), 1-8.
- KOÇKAR, Aylin İlden, (2015), "Günümüzde Anne Olmak: Bağlanma Teorisi ve Kadının Çalışması Arasındaki Dengenin İncelenmesi", *Cogito*, 81, 207-218.

- MILLER, Tina, (2010), **Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler**, İstanbul: İletişim.
- POSTMAN, Neil, (1995), **Çocukluğun Yokoluşu**, (Çev. Kemal İnal), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- SALMAN YIKMIŞ, Meral, (2018), "Pronatalist Kültürde Anne Olmamak", **Fe Dergi**, 10, 85-97.
- SELÇUK, Bilge, (2015), "Bilge Selçuk ile söyleşi: Türkiye'de Ebeveynlik", **Cogito**, 81, 108-116.
- SEVER, Merin, (2015), "Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık Mı Annelik Mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler Ve Deneyimler Ve Corinne Maier'den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması", **Fe Dergi**, 7, 72-86.
- SMITH, Tiffany Watt, (2019), **Duygular Sözlüğü: Acımadan Zevklenmeye**, (Çev. Hale Şirin), İstanbul: Kolektif Kitap.
- SOLOMON, Robert C., (2016), **Duygulara Sadakat**, (Çev. Funda Çoban), Ankara: Nika Yayınevi.
- SUITOR, J.J., PILLEMER, K., (2006), "Choosing Daughters: Exploring Why Mothers Favor Adult Daughters Over Sons", **Sociological Perspectives**, 2 (49), 139-161.
- TİMURTURKAN, Meral, (2009), **İktidarın Nesnesi Olarak Beden**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Antalya.
- TİMURTURKAN, Meral, (2019), "Annelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ek Sayı, 64-78.
- TOPÇU, B., BAŞ, E., (2018), "Sosyolojik Açıdan Namus Kavramına Bakış: Trabzon İli Örneği", **Sosyoloji Dergisi**, 38, 173-196.
- TOR, Hacer, (2010), "Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin Boyutları", **Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World Turks**, 2(2), 25-42.
- YAZICI, Çiğdem, (2016), Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, **Felsefede Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm**, (Ed. Feryal Saygılıgil), Ankara: Dipnot Yayınları, 93-109.
- YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H., (2013), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.